

Τεχνολογία στην Εκπαίδευση ΚΑΙ Εκπαιδευτικές Ανισότητες

Απόστολος Δαρόπουλος

Δρ Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, M.Ed.
Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου

Στόχοι

η ένταξη της τεχνολογίας στην εκπαιδευτική διαδικασία

επιπτώσεις αυτής της ένταξης

ποιες κοινωνικές ομάδες-κατηγορίες έχουν πλεονεκτήματα από το νέο πλαίσιο;

κριτική διαχείριση/αντιμετώπιση των ανισοτήτων

Εκπαιδευτική τεχνολογία

...ο συνδυασμός των διαδικασιών και των εργαλείων που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών αναγκών και προβλημάτων, με έμφαση στην εφαρμογή πλέον σύγχρονων εργαλείων: των υπολογιστών και των σχετιζόμενων με αυτούς τεχνολογιών (Roblyer, 2008: 28).

Θεωρητικό πλαίσιο ⁽¹⁾

Basil Bernstein (1924-2000)

Βασική προβληματική του έργου του:

«Πώς ταξικά ρυθμιζόμενες σχέσεις εξουσίας και αρχές κοινωνικού ελέγχου διέπουν τις διάφορες κοινωνικές πρακτικές που εκδηλώνονται σε διαφορετικά επίπεδα και μέσα σε ποικίλους φορείς (θεσμούς και ιδρύματα) της πολιτισμικής αναπαραγωγής, ρυθμίζοντας έτσι τη συνείδηση ΤΩΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ» (Bernstein, 1989: 17).

συμβολικός έλεγχος

«... ο συμβολικός έλεγχος είναι τα μέσα διά των οποίων η συνείδηση αποκτά εξειδικευμένη μορφή και κατανέμεται μέσα από μορφές επικοινωνίας, οι οποίες αναμεταδίδουν μια δοσμένη κατανομή εξουσίας και κυρίαρχων πολιτιστικών κατηγοριών. Ο συμβολικός έλεγχος μετατρέπει τις σχέσεις εξουσίας σε λόγο και τον λόγο σε σχέσεις εξουσίας» (Bernstein, 1990: 134, 2000, 2001).

Μέλη του συμβολικού ελέγχου/νέας μεσαίας τάξης

- **Ρυθμιστές** (regulators): ο ορισμός, η παρακολούθηση και ο καθορισμός ορίων σε πρόσωπα και δραστηριότητες-οι φορείς του νομικού συστήματος/της θρησκείας/αστυνομία/υπηρεσίες των φυλακών.
- **Διορθωτές** (repairers): στο πεδίο της διάγνωσης/πρόληψης/επισκευής. Κάποιες φορές οι διορθωτές μπορεί να λειτουργούν ως ρυθμιστές, π.χ. στον χώρο της ιατρικής/ψυχιατρικής/κοινωνικών υπηρεσιών.
- **Αναπαραγωγοί** (reproducers): οι εκπαιδευτικοί.
- **Προπαγανδιστές** (diffusers): μέσα μαζικής επικοινωνίας.
- **Διαμορφωτές** (shapers): στον χώρο των επιστημών/ερευνητές.
- **Εκτελεστές** (executors): στον χώρο της διαχείρισης-διοίκησης/οι δημόσιοι υπάλληλοι/ οι γραφειοκράτες (Bernstein 2000: 110).

Τα μέλη του συμβολικού ελέγχου και η εκπαίδευση

προτεραιότητα σε χαρακτηριστικά που σχετίζονται: συνεργατικότητα, δημιουργικότητα, συναισθηματική υγεία, ευαισθησία, κριτική σκέψη (αόρατη παιδαγωγική) (Δαρόπουλος, 2013).

υψηλότερα ακαδημαϊκά προσόντα παιδιά γονέων του συμβολικού ελέγχου (Power et. al., 2003).

επιλογή σχολείου/σαφείς διαφοροποιήσεις μεταξύ μελών παλαιάς και νέας μεσαίας τάξης (Power & Whitty, 2002).

Θεωρητικό πλαίσιο ⁽²⁾

Pierre Bourdieu (1930-2002)

Μορφές κεφαλαίου:

- Οικονομικό
- Κοινωνικό
- Πολιτιστικό ή μορφωτικό

Η εκπαίδευση συμβάλλει στην αναπαραγωγή δομών και κοινωνικών σχέσεων.

Το σχολείο αναπαράγει και νομιμοποιεί τις κοινωνικές ανισότητες.

Θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου» (Bourdieu, Passeron)

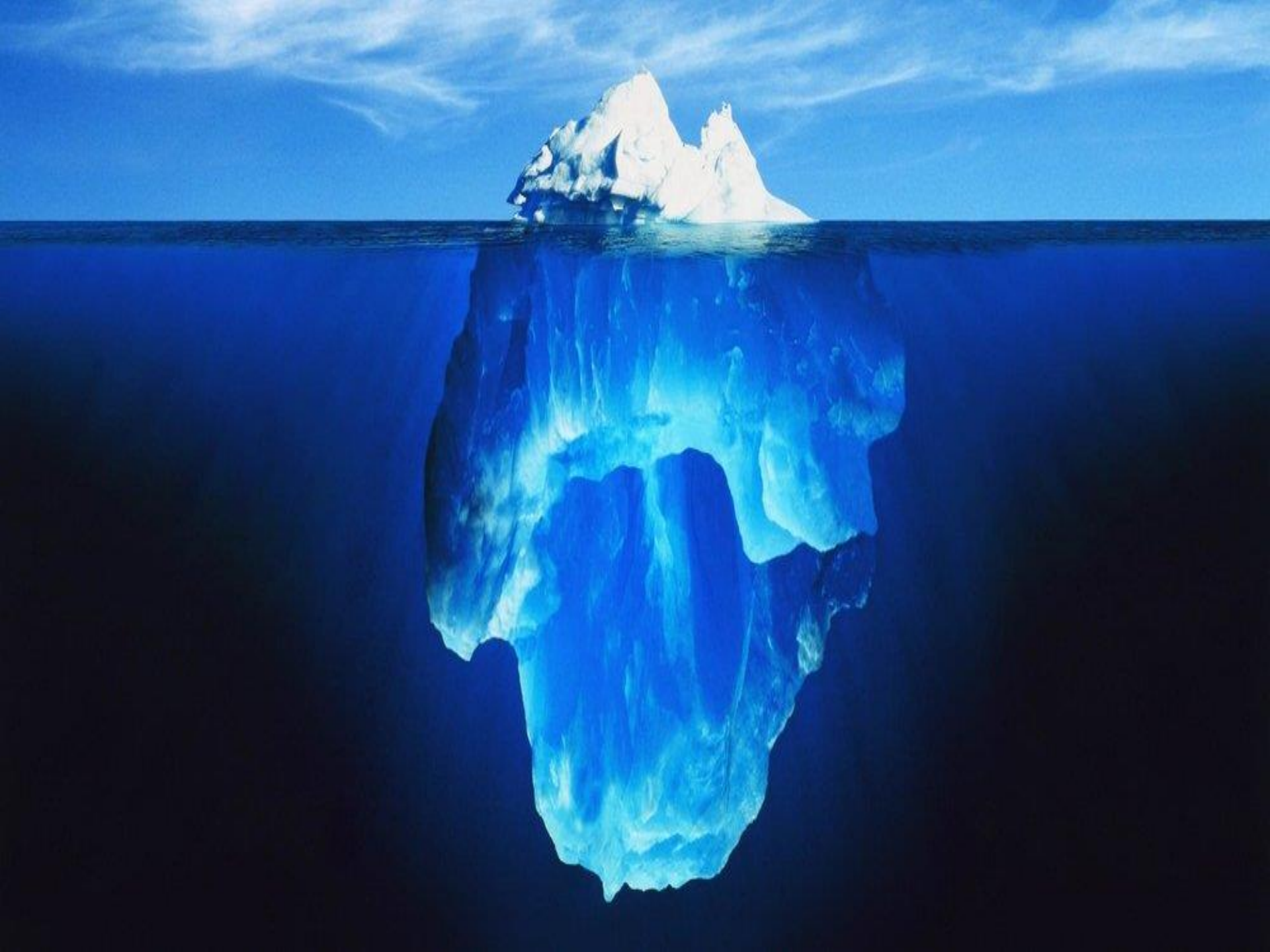
- Η κοινωνική προέλευση καθορίζει: τη σχολική επίδοση, τις σπουδές, την επιλογή της ειδικότητας και την αργοπορία.
- Μορφωτικό κεφάλαιο, στάσεις συμπεριφορές, «μορφωτικό ταξικό έθος»
- Η μακρόχρονη επαφή, εξοικείωση, ώσμωση= η μάθηση δεν είναι μόχθος (μέλη ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων)
- Συμβολική βία: η επιβολή «σημασιών». Η μετάδοση του μηνύματος ότι η κυρίαρχη παιδεία είναι η νόμιμη.

Κοινωνικές ανισότητες και εκπαίδευση

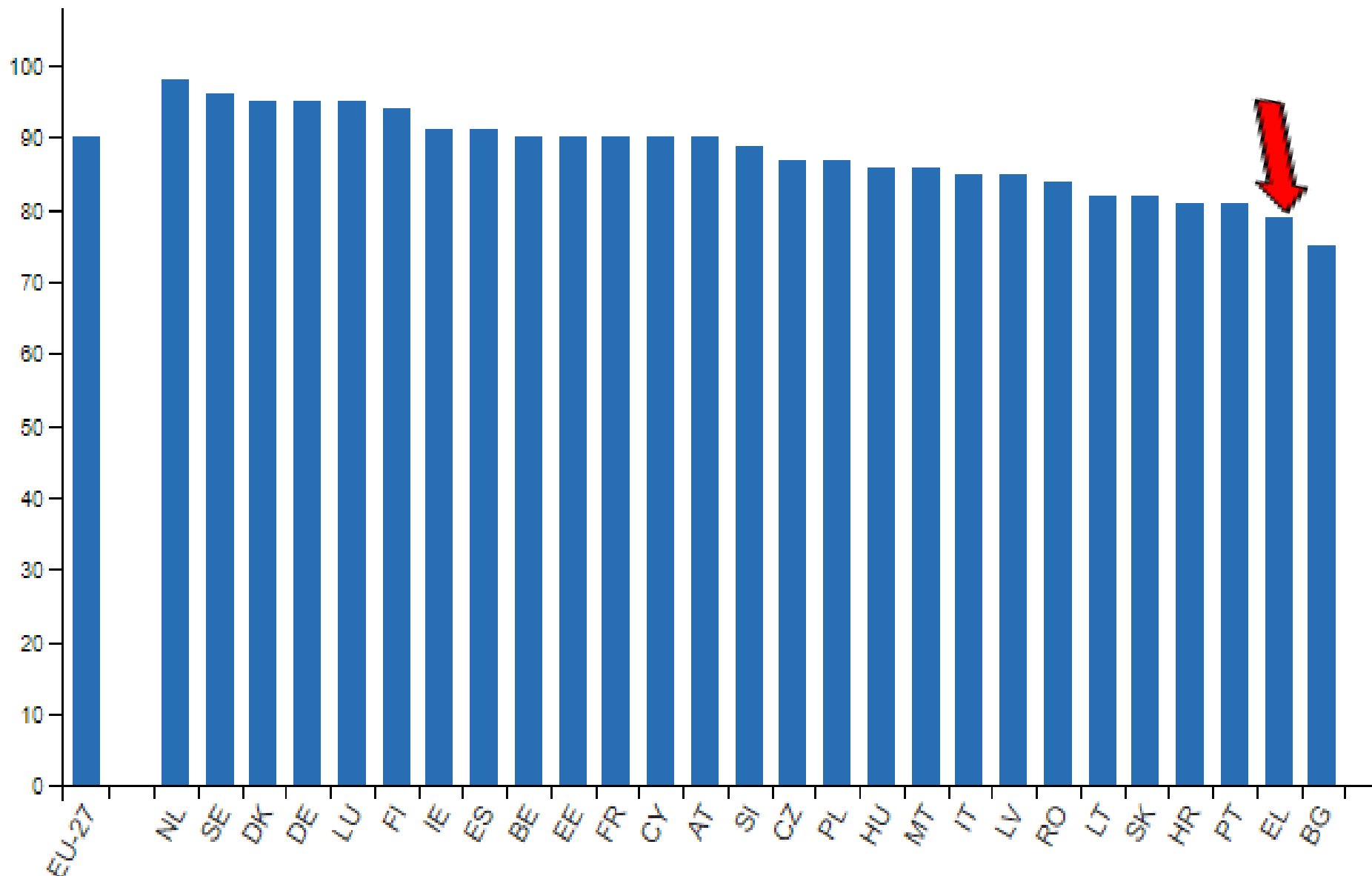
Βάσει των ερευνητικών δεδομένων και μελετών (Bourdieu & Passeron, 1996; Coleman, 1966; Jencks, 1972; Bernstein, 1990; 2000) και στη χώρα μας (Γεωργίου, 1993; Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, 1998; Φραγκουδάκη, 1985; Μυλωνάς, 1982 & 1990; Κασσωτάκης, 1981; Μπασλής, 1988) έχει επιβεβαιωθεί ότι η σχολική επιτυχία των παιδιών εξαρτάται περισσότερο από παράγοντες οι οποίοι είναι ανεξάρτητοι από το σχολείο. Η κοινωνικοοικονομική προέλευση είναι αυτή που, κυρίως, καθορίζει τη σχολική επιτυχία ή αποτυχία.

Τελικά, το σχολείο αναπαράγει την ήδη υπάρχουσα κοινωνικοοικονομική διαστρωμάτωση.

Η περαιτέρω εξίσωση των ευκαιριών στην εκπαίδευση (χωρίς τη μελέτη όσων συμβαίνουν εκτός αυτής) ότι θα οδηγούσε σε εξίσωση και των ευκαιριών στη ζωή δεν επαληθεύτηκε (Husen, 1991:105-111).

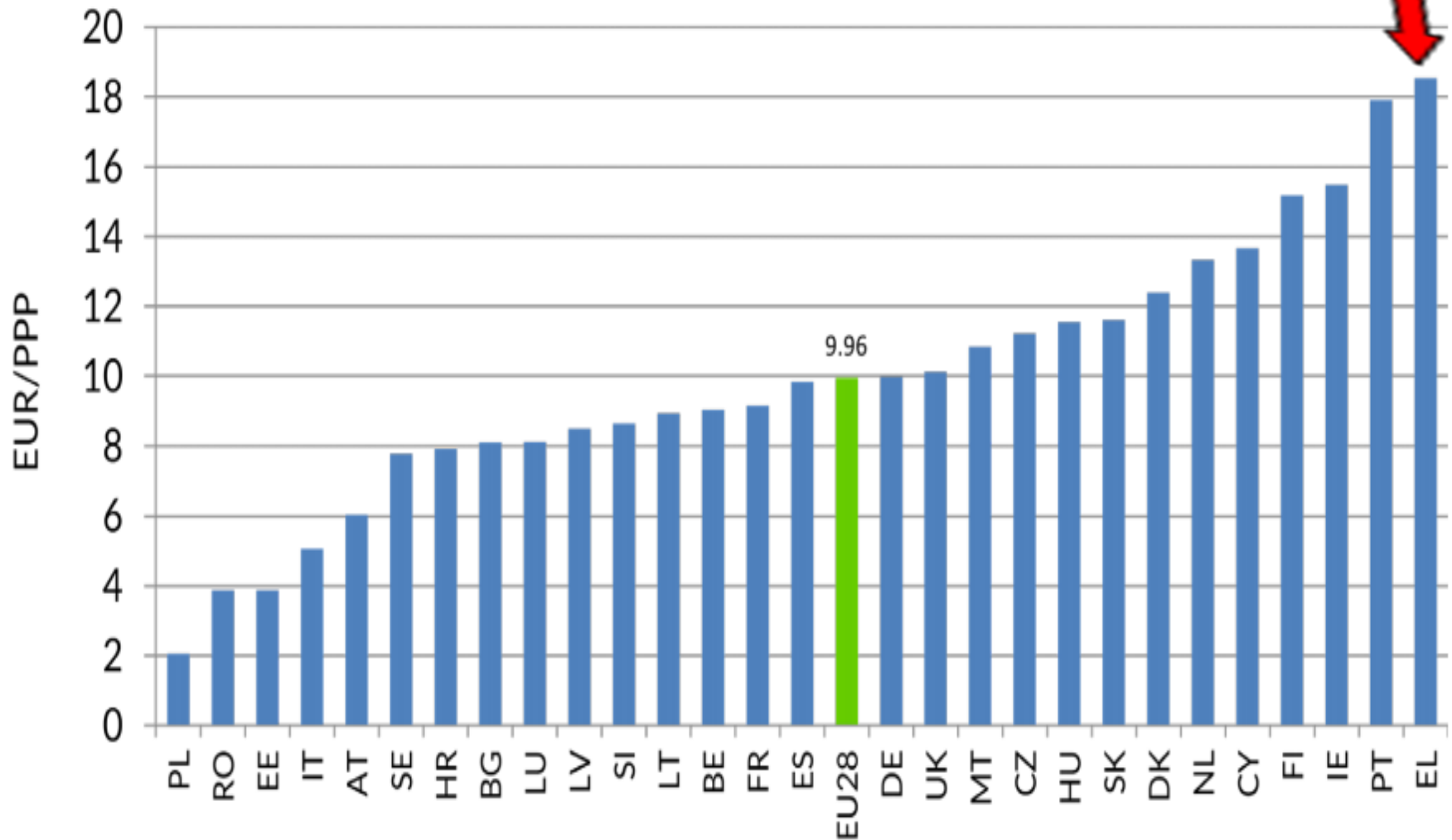
Πρόσβαση των νοικοκυριών στο διαδίκτυο

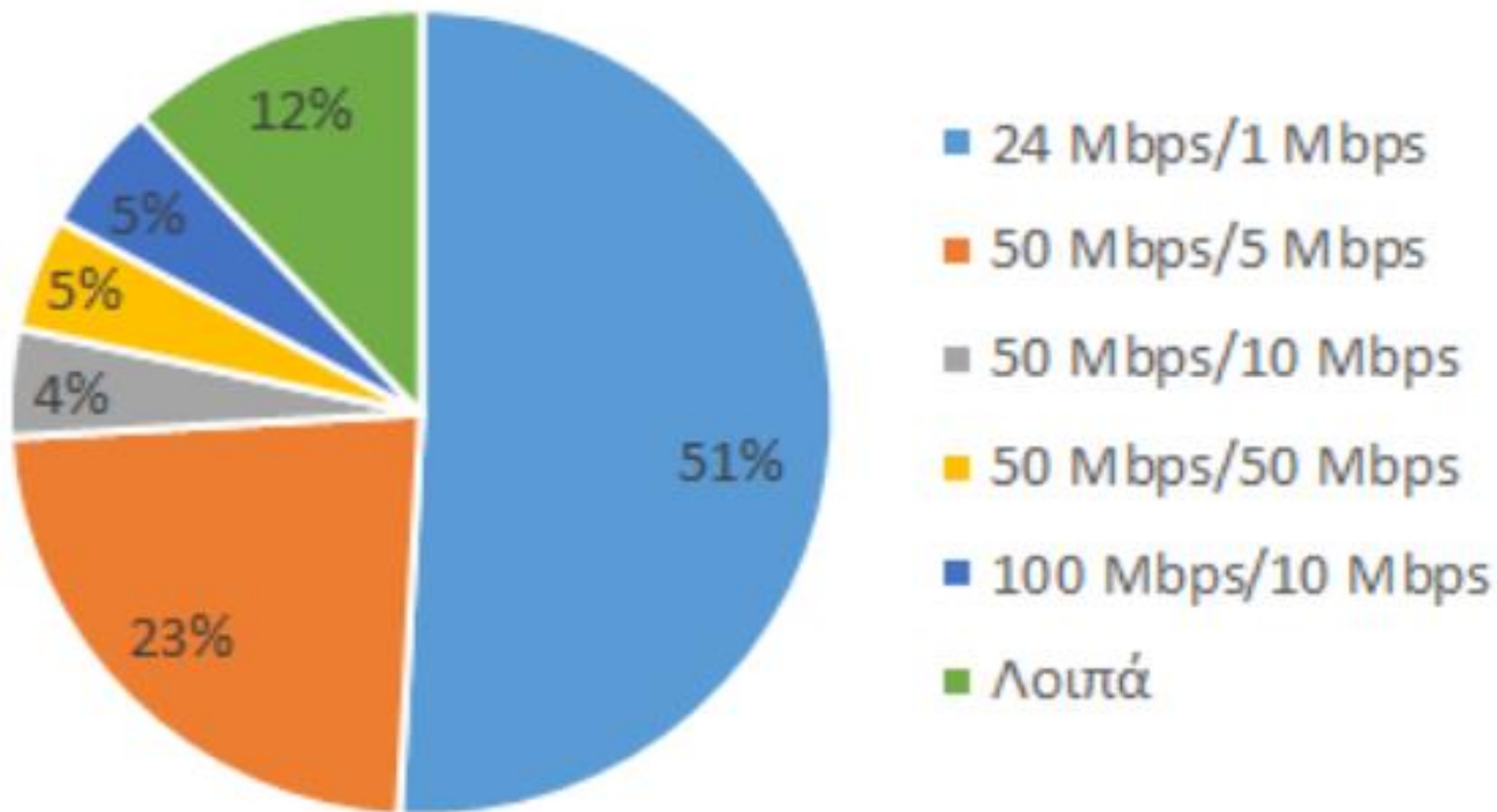
Πηγή: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals

Τιμές κινητής ευρυζωνικότητας στην Ευρώπη_2019

Basket L3 - 2 GB data only

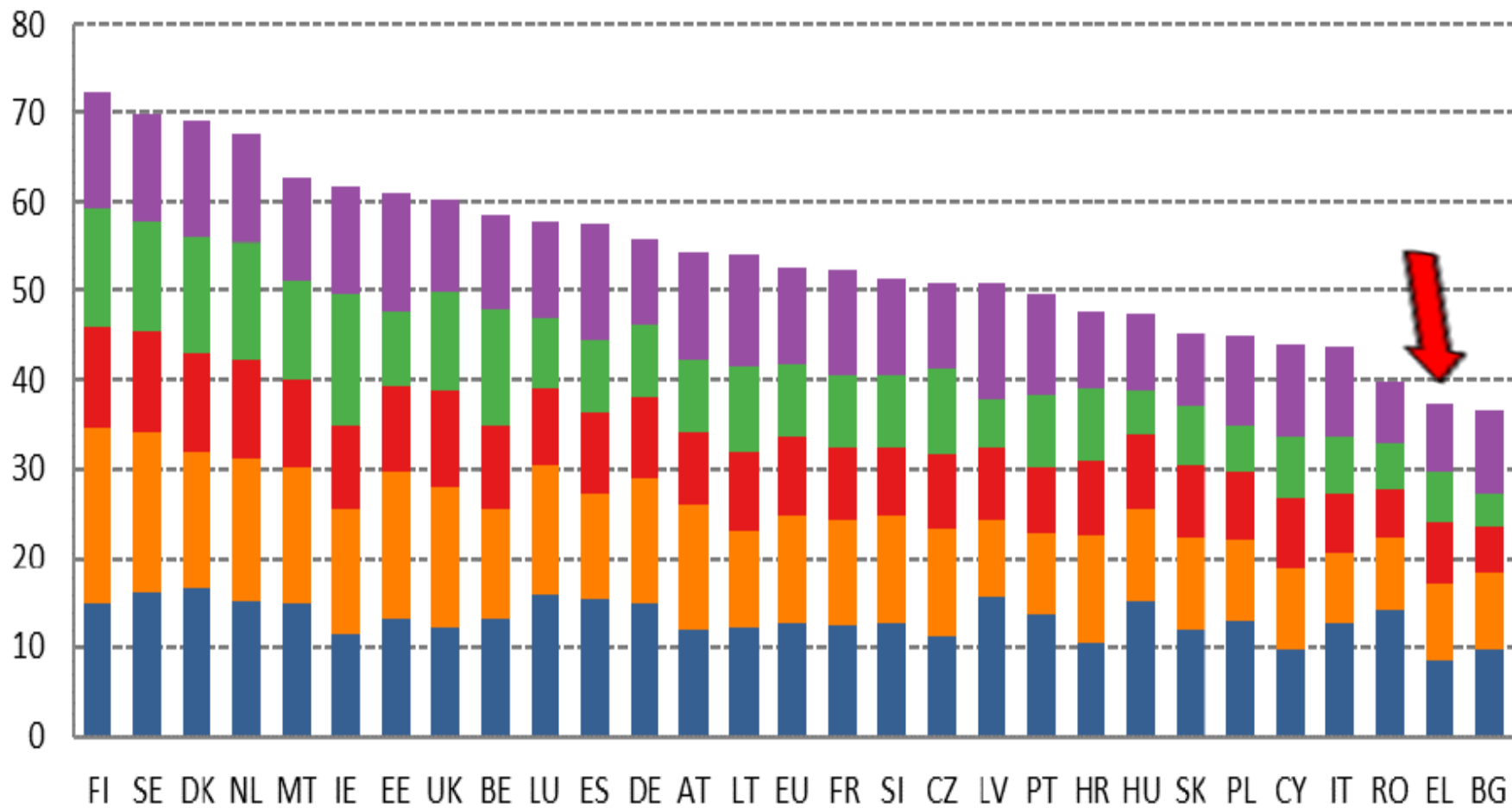

Κατηγορίες συνδέσεων

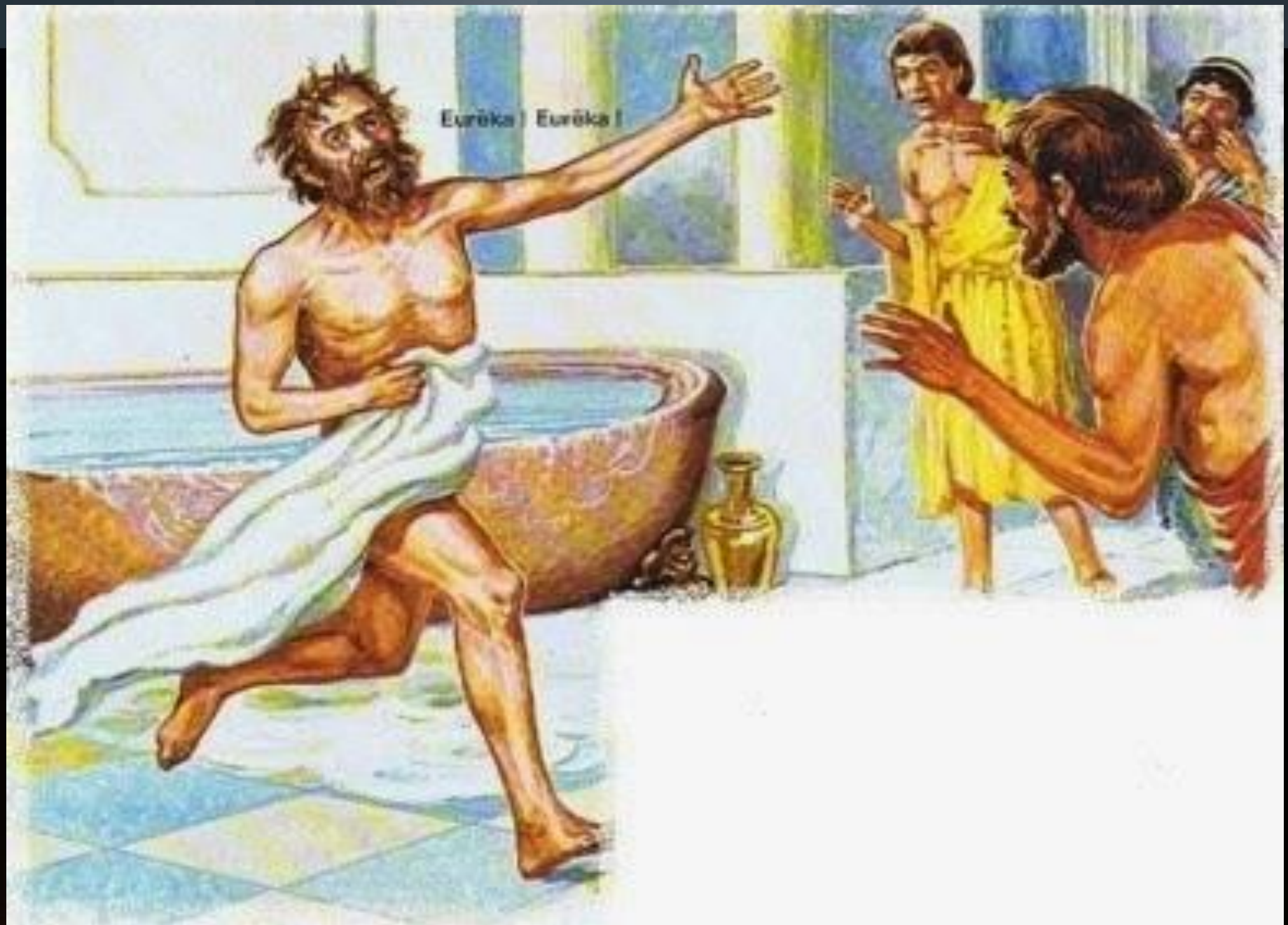

Δείκτης ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας

1 Connectivity   2 Human capital   3 Use of internet services   4 Integration of digital technology   5 Digital public services

Source: DESI 2020, European Commission.

Eureka! Eureka!

Γιατί δεν είναι η βασική παράμετρος του προβλήματος... (1)

Alan Kay

«Μπορείτε να βάλετε ένα πιάνο σε κάθε τάξη, αλλά αυτό δεν θα σας δώσει μια ανεπτυγμένη μουσική κουλτούρα, γιατί η μουσική κουλτούρα είναι ενσωματωμένη στους ανθρώπους» (Cuban, 2006).

Γιατί δεν είναι η βασική παράμετρος του προβλήματος... (2)

Πρόγραμμα εισαγωγής των φορητών υπολογιστών στην πρώτη (Α΄) τάξη Γυμνασίου την περίοδο 2009-2010.

Σε όλους τους μαθητές της πρώτης τάξης των γυμνασίων δόθηκε δωρεάν ένας φορητός υπολογιστής, ο οποίος θα χρησιμοποιείτο για τη διδασκαλία δύο τουλάχιστον μαθημάτων του ωρολογίου προγράμματος από τα παρακάτω: Γεωγραφία, Ιστορία, Βιολογία, Φυσικές Επιστήμες και Μαθηματικά. (ΦΕΚ 1645, τ. Β΄/10-08-2009).

Αποτελέσματα αυτής της παρέμβασης;

«...κάποιο σχέδιο επιμόρφωσης και υποστήριξης των εκπαιδευτικών για το συγκεκριμένο πρόγραμμα... δεν είχε προβλεφθεί κάποια άλλη μορφή τεχνικής υποστήριξη» (Σοφός, Σπανός, Σαχτούρης, 2011).

Γιατί δεν είναι η βασική παράμετρος του προβλήματος... (3)

- Το χάσμα ως προς την πρόσβαση μειώνεται σταδιακά, μεγαλώνει, όμως, ως προς τη χρήση, επειδή αυτή εξαρτάται σε μεγαλύτερο βαθμό από το οικονομικό, το κοινωνικό και το πολιτισμικό κεφάλαιο της οικογένειας, παρά από την εκπαίδευση (Peter & Valkenburg, 2006; DiMaggio, et., all, 2001).
- Παιχνιδομηχανή vs γνωστικό εργαλείο
- Κινητό vs υπολογιστής

Γιατί δεν είναι η βασική παράμετρος του προβλήματος... (4)

- Τα πιο προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, διεθνώς, φαίνεται να αντιλαμβάνονται πολύ πιο γρήγορα τα νέα δεδομένα στον χώρο των ποικίλων θεωριών μάθησης, αναπτύσσουν μεγαλύτερο βαθμό αναστοχαστικότητας και προσαρμογής στα νέα δεδομένα (Κουτσογιάννης, 2007; Gee, 2005)
- «το σχολείο μέσω του τρόπου που αξιοποιεί τις ΤΠΕ συνεισφέρει στην αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας»
- Δημιουργική και κριτική αξιοποίηση των μέσων (Κουτσογιάννης, 2007)

Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις

ευελιξία

αυτονομία

υιοθέτηση ερευνητικών στρατηγικών

συνεργατικά μοντέλα

παιδαγωγική αξιοποίηση των Τ.Π.Ε.

μαθητοκεντρικές και βιωματικές προσεγγίσεις

εκπόνηση σχεδίων εργασίας (project)

βασική συνισταμένη: “μαθαίνω πώς να μαθαίνω”

Οι ικανότητες/δεξιότητες εκ μέρους των μαθητών

τα ανοιχτά περιβάλλοντα μάθησης των μαθητοκεντρικών προσεγγίσεων απαιτούν (εκ μέρους μαθητών/ριών):

- ισχυρά εσωτερικά κίνητρα
- ικανότητα σύνθετης σκέψης και κριτικών συλλογισμών
- υψηλό επίπεδο ενεργητικής συμμετοχής/παρουσίας (westwood, 2008).
- ενίσχυση μεταγνωστικών δεξιοτήτων (Δαρόπουλος, 2008).
- αποφυγή «τραπεζικής αντίληψης της εκπαίδευσης» (Freire, 2000: 72).

Βασικά ερωτήματα που αναδύονται:

- πώς θα ανταποκριθούν τα παιδιά που δεν έχουν την ίδια κοινωνική προέλευση;
- έχει το σημερινό σχολείο τη δυνατότητα να συμβάλλει, στον βαθμό που μπορεί, ώστε να μειωθούν αυτές οι ανισότητες;
- τα ΔΕΠΠΣ & ΑΠΣ διευκολύνουν τέτοιες προσεγγίσεις; (π.χ. χρόνος κ.λπ.)

Η υιοθέτηση σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων πρέπει να συνοδεύεται:

- προγράμματα ενίσχυσης κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών (Νικολάου & Κόνσολας, 2009).
- ενίσχυση των κινήτρων (Kirby & McDonald, 2009).
- ανάπτυξη των συνεργατικών δεξιοτήτων (Ματσαγγούρας, 2004 & Aronson, 2002).
- ενίσχυση της αυτονομίας
- αναλυτικά προγράμματα που τις (υπο)στηρίζουν

διαφορετικά...

το χάσμα μεταξύ των μαθητών/ριών θα μεγαλώνεται και οι ανισότητες θα παγιώνονται.

**Το σχολείο δεν αλλάζει αλλάζοντας
μόνο το σχολείο**

A. M. Καζαμίας

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ... (1)

Κοινωνικές αλλαγές: μαζικότερες και γρηγορότερες

Αύξηση της ανισότητας σε παγκόσμιο επίπεδο

Η οικογένεια αλλάζει περιλαμβάνοντας καινούριες μη τυπικές μορφές (μονογονεϊκές, ομοφυλόφιλοι γονείς)

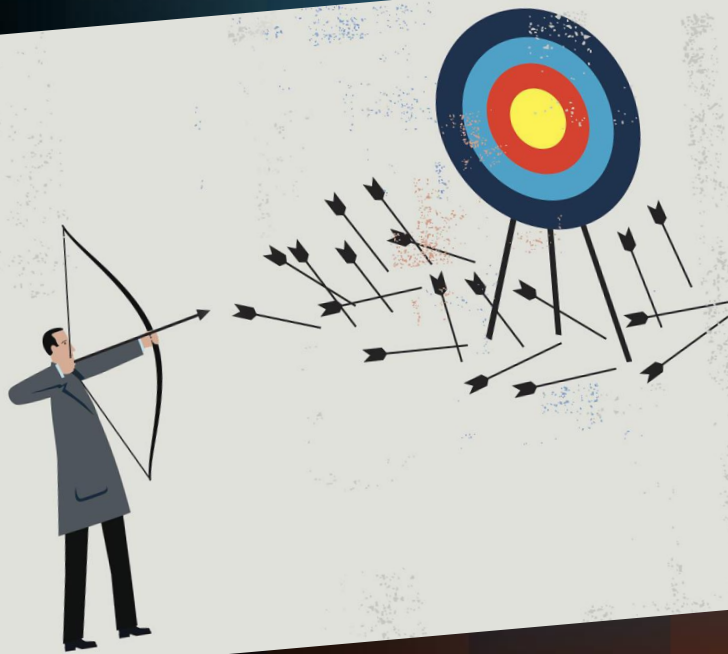
Αδυναμία αλληλοϋποστήριξης των γενεών, απώλεια της αίγλης της πολιτικής και της εκπαίδευσης → αβεβαιότητα και αδυναμία παροχής βάσιμης και ασφαλούς κατεύθυνσης

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ... (2)

Αποδόμηση θεσμών και συνηθειών → αλλαγή τρόπου σκέψης.

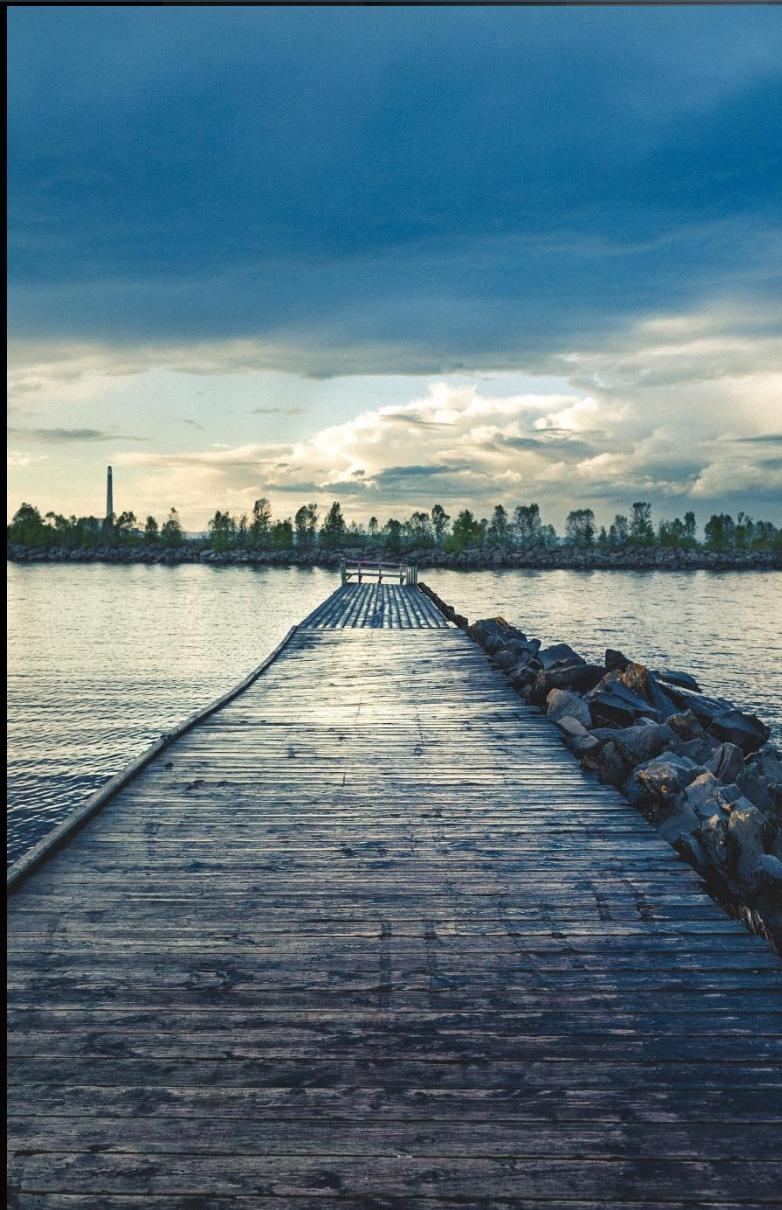
Η επίμονη παρουσία συγκεκριμένου τρόπου ζωής από τα ΜΜΕ: ευκαιριακός και γρήγορος πλουτισμός μέσω τυχερών παιχνιδιών και «καταστάσεων» → δημιουργεί κατάπτωση στην αξία της σκληρής δουλειάς και της μακροπρόθεσμης προσπάθειας.

Άρα: η κοινωνικοποίηση των νέων εμπεριέχει δομικά συστατικά μιας κοινωνικής δομής που χαρακτηρίζεται από «ανομικές» καταστάσεις.

...η αποτυχία της εκπαιδευτικής πολιτικής, δεν μπορεί να ιδωθεί ως αποτυχία μιας παραμέτρου του ευρύτερου πεδίου της πολιτικής, αλλά είναι αποτυχία ευρύτερων διαστάσεων και συνεπειών, **είναι αποτυχία ολόκληρης της κοινωνίας** (Δαρόπουλος, 2016).

...η ύπαρξη μιας εκπαιδευτικής πολιτικής, ευρείας αποδοχής, με χαρακτηριστικά δημιουργικότητας, συνεχούς βελτίωσης, ίσως, είναι **ουτοπία** στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα...

«Η ουτοπία βρίσκεται στον ορίζοντα, αν κάνω δύο βήματα προς το μέρος της, αυτή απομακρύνεται δύο βήματα πίσω. Αν προχωρήσω δέκα βήματα μπροστά εκείνη ξεγλιστράει δέκα βήματα πιο πέρα. Όσο μακριά κι αν πάω, ποτέ δεν την αγγίζω. Προς τι λοιπόν η ουτοπία;

Μας αναγκάζει να προχωρούμε»

Αναφορές

- Bernstein, B. (1989). Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. Εισ., μτφ., σημ. Ι. Σολομών.
- Bernstein, B. (1990). Class codes and control. The structuring of pedagogic discourse, v.IV. Routledge & Kegan Paul.
- Bernstein, B. (2000). Pedagogy, Symbolic Control and Identity, Theory, research, critique, revised ed. USA: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bernstein, B. (2001). Symbolic control: issues of empirical description of agencies and agents. International Journal of social research methodology, 4, 1, 21-33.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (1996). Οι κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα τους. Αθήνα: Καρδαμίτσα
- Γεωργίου, Στ. (1993). Ο ρόλος της οικογένειας στη σχολική επίδοση. Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 19, 347-368.
- Coleman, J. S., Campbell, E. Q., Hobson, C. J., McPartland, J., Mood, A. M., Wein-feld, F. D., et al. (1966). Equality of educational opportunity. Washington, D.C.: National Center for Educational Statistics.
- Cuban, L. (2006). The laptop revolution has no clothes. Education week, 26(8), 29.
- Jencks, C. et al. (1972). Inequality: A Reassessment of the Effect of Family and School-ing in America. Basic Books, Inc.
- Δαρόπουλος, Α. (2015). Κοινωνιολογικές όψεις της ένταξης και χρήσης των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στην εκπαίδευση. Στο: Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Επιμ., Θάνος Θεόδωρος. Αθήνα: Gutenberg.
- Δαρόπουλος, Α. (2016). Τα τρία Ά(λφα) της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ελλάδα. Στο: Αλεξανδράτος, Γ., Τσιβάς Α., Αρβανίτη-Παπαδοπούλου Τ. (Επιμ.), Πρακτικά του 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου ΠΕΣΣ, Εκπαιδευτικές πολιτικές για το Σχολείο του 21ου αιώνα, 59-66.
- Δαρόπουλος, Α. (2008). Η μεταγνώση και οι μεταγνωστικές δεξιότητες-στρατηγικές στη θεματική ενότητα της επίλυσης προβλημάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Τα Εκπαιδευτικά, 87-88, 137-147.
- DiMaggio, P., Hargittai, E., Russell Numan, W., & Robinson, J. P. (2001). Social Implications of the Internet. Annual Review of Sociology, 27, 307-336.
- Husen T. (1991): Η αμφισβήτηση του σχολείου, εκδ. Προτάσεις, Αθήνα, μτφρ. Π. Χατζηπαντελή.
- Freire, P. (2000). Pedagogy of the oppressed. USA: Continuum.
- Κασσωτάκης Μ., (1981). Η Επίδοση των μαθητών Μέσης Εκπαιδύσεως σε Σχέση με το Μορφωτικό Επίπεδο του Πατέρα, το Οικογενειακό Εισόδημα και την Περιοχή Έδρας του Σχολείου τους», Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εργαστήριο Πειραματικής Παιδαγωγικής, Αθήνα.
- Κουτσογιάνης, Δ. (2007). Η επιστημονική και πολιτική διάσταση της εισαγωγής των υπολογιστών στην (γλωσσική) εκπαίδευση. Γλώσσα, σκέψη και πράξη στην εκπαίδευση. Ιωάννινα.
- Λάμνιαν, Κ. (2002). Κοινωνιολογική θεωρία και εκπαίδευση: Διακριτές προσεγγίσεις. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Μπασλής, Γιάννης Ν. (1988), Κοινωνική-γλωσσική διαφοροποίηση και σχολική επίδοση. Αθήνα, Ιδιωτική Έκδοση.
- Μυλωνάς, Θ. (1990). Κοινωνική αναπαραγωγή στο σχολείο. Θεωρία και εμπειρία. Αθήνα: Αρμός.
- Power, S., & Whitty, G. (2002). Bernstein and the Middle Class. British Journal of Sociology of Education, 23(4), 595-606
- Power, S., Edwards, T., Whitty, G. & Wigfall, V. (2003). Education and the middle class. Open University press.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2006). Adolescents' Internet use: Testing the 'disappearing digital divide' versus the 'emerging digital differentiation' approach. Poetics, 34, 293-305.
- Postman, N. (2002). Η πυξίδα του μέλλοντος, πώς το παρελθόν μπορεί να βελτιώσει το μέλλον μας. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Roblyer, M. D. (2008). Εκπαιδευτική τεχνολογία και διδασκαλία. Αθήνα: Ίων.
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης – Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Σοφός, Α., Σπανός, Δ. & Σαχτούρης, Σ. (2011). Οι φορητοί υπολογιστές στην Α΄ Γυμνασίου: Προβληματισμοί των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή του προγράμματος «Ψηφιακή Τάξη». Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση, 4(1-3), 103-116.
- Westwood, P. (2008). What teachers need to know about Teaching methods. Australia, Victoria: ACER Press.